

ФІЛ НАЙТ

ВЗУТТЯ-БУТТЯ

Історія Nike ВІД ЗАСНОВНИКА КОМПАНІЇ

5-те видання

*Переклала з англійської
Ілона Віннічук*

«НАШ ФОРМАТ»
Київ · 2022

[Почитати опис, рецензію і купити можна на сайті nashformat.ua](https://nashformat.ua)

УДК 929+65
Н 12

Найт Філ

Н 12 Взуття-буття. Історія Nike від засновника компанії / пер. з англ. Лона Віннічук. — 5-те вид. — К. : Наш Формат, 2022. — 432 с.
ISBN 978-617-8115-61-6 (паперове видання)
ISBN 978-617-8115-62-3 (електронне видання)

Мало хто знає, що засновник всесвітньо відомої компанії «Найк» — Філ Найт — у підлітковому віці не мав змоги купити собі якісні кросівки. Ця історія — про легендарну взуттєву компанію, що почалася з півсотні позичених доларів. «Взуття-буття» про те, як із порожніми кишенями укласти багатомільйонні угоди та залишатися у виграші. Про те, як зібрати команду професіоналів і за роки роботи втратити лише двох топ-менеджерів. Про біг як спосіб ведення бізнесу та філософію.

УДК 929+65

Це оновлене видання книжки «Взуття-буття. Історія Nike, розказана її засновником», що вийшла друком 2017 року у видавництві «Наш Формат».

Перекладено за виданням Phil Knight. *Shoe Dog: A Memoir by the Creator of Nike* (NY, Scribner, 2016, ISBN 978-1-5011-3591-0).

Вдячні Scribner — підрозділу Simon & Schuster, який є видавцем оригіналу.

ISBN 978-617-8115-61-6 (паперове видання)
ISBN 978-617-8115-62-3 (електронне видання)

Усі права застережено. All rights reserved
© 2016 by Phil Knight
© Лона Віннічук, пер. з англ., 2017
© ТОВ «НФ», виключна ліцензія на видання,
оригінал-макет, 2017

ЗМІСТ

Світанок	9
----------------	---

Частина перша

1962	17
1963	52
1964	57
1965	90
1966	108
1967	124
1968	140
1969	161
1970	181
1971	194
1972	229
1973	250
1974	270
1975	291

Частина друга

1975	313
1976	317
1977	343
1978	362
1979	375
1980	384
Сутінки	403
Подяки	428

*Присвячується моїм онукам,
щоб вони знали, як усе було*

«У свідомості початківця багато можливостей,
у свідомості майстра — лише декілька».

Шунрю Судзукі. Свідомість дзен, свідомість початківця

Деякі імена змінено

СВІТАНОК

Я ПРОКИНУВСЯ раніше за інших, раніше за птахів і навіть раніше за сонце. Випив чашку кави, жадібно проковтнув шматочок тоста, одягнув шорти, джемпер, зашнурував зелені кросівки, а тоді тихесенько вислизнув із нашого будинку чорним ходом.

Я зробив вправи для розтягнення м'язів ніг, підколінних сухожилків, поперека, та коли пішов вниз прохолодною, оповитою туманом вулицею, з грудей мимоволі вирвалося зітхання. Чому починати завжди важко?

На вулиці не було ні автомобілів, ні людей, ані взагалі жодних ознак життя. Я був сам-самісінький, цілий світ належав мені єдиному — хоча, здавалося, дерева якимось дивом відчували мою присутність. Але нічого надприродного в цьому не було, адже це все-таки Орегон. А тут, як на мене, дерева завжди про все знають. Вони мовби стежать за кожним мешканцем краю.

Розглядаючи все довкола, я часом замислювався про те, в якому чудовому краї народився. Скрізь так зелено, так спокійно та затишно — я з гордістю називав штат Орегон своєю батьківщиною, а маленький Портленд — рідним містом. Ось тільки крім гордості серце моє повнилося й жалем. Попри неймовірну красу цієї місцевості, для багатьох мешканців Орегон був місцем, у якому ніколи не відбувалося нічого грандіозного, та й взагалі, будь-які значущі події тут належали хіба що до розряду фантастики. Єдине, чим славилися жителі Орегону, — старезним Орегонським шляхом, дорогою, яку їм свого часу довелося прокласти, щоб тут оселитися. Відтоді життя у цьому краї протікало доволі нудно.

Мій найкращий учитель, один із найприємніших людей, яких я зустрічав у своєму житті, частенько згадував про цю дорогу. Він

бурчав про те, що це наше право першості. Наша відмінна риса, наша доля — наша ДНК. «Боягузи ніколи за це навіть не бралися, — казав він мені, — а слабаки померли на шляху — і ось, залишилися тільки ми».

Ми. Мій учитель вірив у те, що поки народ проходив цей шлях, він набув дуже рідкісну рису — дух першопрохідців, нестандартне бачення можливостей, поєднане зі здатністю не піддаватися песимізму, — і ми, жителі Орегону, були зобов'язані зберегти у собі цю рису.

Я кивав на знак згоди, виявляючи до нього найвищу повагу. Я дуже любив свого вчителя. Однак іноді, повертаючись додому, я думав: «Боже, це ж усього-на-всього ґрунтівка».

То був туманний ранок, знаменний ранок 1962 року. Незадовго до нього я проклав свій власний шлях — повернувся додому після семи довгих років далеко від Орегону. Було дуже незвично знову опинитися вдома: я майже встиг забути про щоденні тутешні дощі. Однак найнезвичнішим для мене було те, що я знову жив під одним дахом з батьками та сестрами-близнючками, спав у своєму юнацькому ліжку. Вночі я часто лежав на спині, пильно розглядав свої шкільні підручники, спортивні трофеї та блакитні стрічки на згадку про давні змагання і думав: «Невже це досі я?».

Я прискорив крок, спускаючись дорогою з пагорба; кожна порція повітря, яке я видихав у сивий туман, закручувалась у крихітний вихор. Я насолоджувався пробудженням тіла, неповторними хвилинами, коли мозок ще напівсонний, руки, ноги, всі сутлоби досі трохи розслаблені. Здається, що твоє фізичне тіло починає танути, переходити з твердого стану в рідкий.

Швидше, повторював я собі. Швидше.

Теоретично, як мені здавалося, я був уже дорослим. Я отримав добру освіту в Орегонському університеті. Здобув ступінь MBA на найкращому факультеті — у Стенфорді. Відслужив річний термін в армії США — на військових базах Форт Льюїс та Форт Юстіс. У моєму резюме значилося, що я був освіченим, кваліфікованим солдатом, двадцятичотирирічним чоловіком... Але я ніяк не міг зрозуміти, чому й досі відчуваюся дитиною.

І цього ще замало: я ніби залишився тим самим сором'язливим, блідим, худючим хлопчаком, яким завжди був.

Можливо, я почувався так тому, що досі по-справжньому не пізнав смаку життя. І це в той час, коли у світі було безліч різноманітних спокус і розваг. Я ніколи в житті не кутив сигарет, не вживав наркотиків. Ніколи не порушував жодних правил, а тим паче законів. Це були 60-ті роки, бунтівнича доба, і я ніби залишився єдиним громадянином Америки, який поки що ні проти чого не повстав. Я навіть не міг уявити, що одного дня звільнюся від пут і зважусь на непередбачуваний вчинок.

Я ніколи в житті не був із дівчиною.

Поміркувавши про все, чого ніколи не робив, я зміг нарешті дошукатися причини. Виявилося, що мені досить складно сказати самому собі, ким я був чи міг би стати. Як і всі мої друзі, я хотів досягти успіху. Ось тільки, на відміну від них, я не знав, що стояло за словом «успіх». Гроші? Можливо. Дружина? Діти? Будинок? Авжеж, якщо пощастить. Це була мета, прагнути досягнення якої мене вчили змалечку, і частина мене справді інстинктивно цього жаждала. Але десь глибоко в душі жило й прагнення чогось іншого, значно більшого. Мені ніколи не давало спокою те, що наше життя швидкоплинне, коротше, ніж ми гадаємо, подібне до ранкової пробіжки, а я дуже хотів, щоб моє життя було значущим. І цілеспрямованим. І продуктивним. І важливим. А головне... іншим.

Мені хотілося залишити власний слід в історії.

Мені хотілося перемогти.

Ні, не так. Я просто не хотів програвати.

А далі сталося саме так. Коли моє молоде серце почало невпинно калатати, коли мої рожеві легені розпросталися, мов пташині крила, коли дерева довкола розмились і стали зеленими плямами, перед очима постала відповідь, і я усвідомив, яким хочу бачити своє життя. Грою.

Так, подумав я, це воно. Це саме те слово. Секрет щастя, про який я завжди підозрював, сутність краси чи правди, або ж усе, що нам потрібно було знати про обидва ці поняття, закладене в моментах, коли м'яч летить у повітрі, коли обидва боксери відчують, що от-от озветься гонг, коли бігуни наближаються до фінішної лінії, а глядачі всі як один зводяться на рівні. Ці півсекунди до перемоги чи поразки, пульс яких ти відчуваєш усім своїм еством,

неповторні в своїй дивовижній гостроті. І я хотів, щоб таким було моє життя, моє повсякденне життя.

У різні періоди я уявляв, як одного дня стану популярним письменником-романістом, відомим журналістом, видатним політиком. Однак найбільше я завжди мріяв стати титулованим спортсменом. На жаль, доля зробила з мене лише непоганого атлета, але аж ніяк не спортивного генія. І ось тепер, у двадцять чотири роки, я нарешті з цим впокорився. В Орегоні я почав займатися бігом і протягом трьох років мав певний успіх, виступаючи за університетську збірну. Але на тому все й закінчилось. І тепер, коли я почав пробігати милу за милею, вкладаючись у шість хвилин*, о тій порі, коли ранкове сонце оточувало сяйвом глицію навіть найвищих сосен, я запитував у себе: «А якби раптом знайшовся спосіб відчувати те, що відчуває спортсмен, якщо насправді ти не є спортсменом? Якби безперервна робота перетворилася на гру? Або ж якби робота подобалася настільки сильно, що, фактично, перетворилася б на ту саму гру?».

Світ був переповнений війною, болем та стражданням, а буденне життя виявилось надзвичайно виснажливим і часто несправедливим — можливо, як я тоді думав, єдиним виходом із цієї ситуації було знайти для себе таку грандіозну мрію, щоби вона здавалася вартою зусиль, приносила б задоволення й підходила саме мені, — іти за нею з цілеспрямованою самовідданістю та завзяттям. Як не крути, а життя — це гра. І той, хто заперечує цю істину або просто відмовляється брати участь у цій грі, залишається на лаві запасних, а я такої долі собі не бажав. Більше за все на світі я не хотів саме цього.

І, певна річ, саме тому я і додумався до своєї Божевільної Ідеї. «Можливо, — подумав я, — можливо, мені варто наново розглянути свою Божевільну Ідею. А що, як моя Божевільна Ідея може... спрацювати?»

Можливо.

Ні-ні, потрібно було бігти швидше, ще швидше, потрібно було бігти так, ніби я за кимось гнався і водночас від когось утікав. Моя

* 1 миля = 1,609 кілометра. — (Тут і далі примітки перекладачки, якщо не вказано іншого.)

ідея спрацює. Присягаюсь, я змушу її спрацювати. Більше жодних «МОЖЛИВО».

Неочікувано моє обличчя розплилось в усмішці. Ба більше, я ледь не розреготався. Я біг легко та граційно, як тільки міг, увесь спітнілий, але бачив перед собою огорнуту сядом Божевільну Ідею, яка тепер уже й не здавалася мені такою божевільною. Це взагалі не було схоже на ідею. Це було схоже на певне місце. Це було схоже на людину, чи на якусь життєву силу, що існувала задовго до мене, не залежала від мене й водночас була частиною мене. Вона чекала на мене й від мене ховалася. Можливо, це звучить надто пишномовно, трохи *божевільно*, але саме ці відчуття переповнювали мене тієї миті.

А може, і ні. Можливо, моя пам'ять трішки прикрасила цю мить блискучого відкриття, або взагалі згустила всі подібні моменти й перетворила їх на один яскравий спалах. Але якщо такий момент і був, насправді це було не що інше, як відчуття тріумфу бігуна. Я не знаю. Нічого не можу сказати напевно. Стільки подій та емоцій, які повільно вписувались у всі ці дні, місяці та роки, просто зникли без сліду, неначе той вир у повітрі, який я здіймав своїм подихом під час ранкової пробіжки. Обличчя, цифри, рішення, які в той чи інший момент здавалися незаперечними й навіть вирішальними, — усе зникло.

І все ж таки залишилася одна втішна впевненість, незмінна істина, навічно закарбована у моїй пам'яті: у двадцятичотирирічному віці мені на думку спала Божевільна Ідея, і дивним чином, попри сильну тривогу, страх перед невідомим майбутнім та невпевненість у власних силах, яку переживають усі хлопці й дівчата у двадцять п'ять років, я таки дійшов висновку, що весь наш світ побудований на божевільних ідеях. Наша історія — це одна грубезна збірка божевільних ідей. Усе те, що мене захоплювало, — книжки, спорт, демократія, підприємництво — починалося з божевільних ідей.

Щиро кажучи, мало які з тих ідей були аж настільки божевільними, як моє улюблене заняття — біг. Це важко. Це болісно. Це ризиковано. Нагороди незначні, та й ті далеко не гарантовані. Коли ти біжиш трасою по колу чи спускаєшся донизу безлюдною доро-

гою, в тебе немає певної конкретної мети, принаймні такої, що могла б виправдати всі твої зусилля. Метою стає сам процес бігу. І річ не в тім, що попереду немає фінішної лінії, а в тім, що ти сам визначаєш межі цієї фінішної прямої. І хоч би яке задоволення чи дохід ти отримував від бігу, маєш знайти всі ці емоції безпосередньо в бігові. Все залежить від того, як тобі вдасться це оформити, як ти сам собі це піднесеш.

Кожен бігун про це знає. Ти все біжиш і біжиш, кілометр за кілометром, однак до фінішу так і не дізнаєшся, навіщо це тобі. Ти переконуєш себе в тому, що біжиш до певної мети, ганяєшся за тріумфом, однак насправді ти біжиш тому, що інший варіант, зупинка, лякає тебе до смерті.

Того ранку 1962 року я сказав собі: нехай усі називають твою ідею божевільною... а ти і далі втілюй її у життя. Не зупиняйся. І навіть не думай про те, щоб зупинитися, поки не досягнеш успіху, не марнуй часу на роздуми про те, що саме охоплює цей «успіх». Хоч би що траплялося на твоєму шляху, просто не зупиняйся.

Ось так, цілком несподівано, мені вдалося дати собі доволі корисну пораду, як на мій вік, надто мудру, й успішно нею скористатися. І ось тепер, півстоліття по тому, я впевнений, що це найкраща порада — можливо, навіть єдина, яку ми повинні давати іншим.

ЧАСТИНА ПЕРША

«Розумієш, *тут* потрібно бігти *щосили*, аби залишатися на одному місці. А якщо бажаєш дістатися іншого місця, доведеться бігти хоча б удвічі швидше».

Льюїс Керролл. Аліса в Задзеркаллі

Коли я вирішив обговорити цю тему зі своїм татом, коли я насмілювався розповісти йому про свою Божевільну Ідею, я зробив це, певна річ, увечері. Для розмов із татом цей час завжди був найсприятливішим. Увечері тато почувався розслабленим через наповнений шлунок. Він уможувався в своєму кріслі з відкидною спинкою і дивився телевізор. До сьогодні, коли я отак закидаю голову назад і заплющую очі, то ніби чую сміх глядачів і повторювані мелодії з татових улюблених телепередач: «Караван вівів» (Wagon Train) і «Сиром'ятний батіг» (Rawhide).

Та найбільше тато полюбляв телешоу з Редом Баттонсом. На початку кожного епізоду Ред співав: «Ого-го... оце так... відбуваються дивні речі».

Я поставив стільця поряд із татовим кріслом, ледь усміхнувся і дочекався, коли телепередача перерветься на чергову рекламу. Я знову й знову повторював подумки свою промову, особливо її вступ: «Тату, пам'ятаєш, я розповідав тобі про Божевільну Ідею, яка зародилася в моїй голові ще в Стенфорді?».

На одному з останніх занять у нас був семінар на тему підприємництва. Я писав наукову роботу про взуття. І так сталося, що моє наукове дослідження зі звичайнісінького завдання переросло в нав'язливу ідею. Як бігун, я мав певне уявлення про гарне спортивне взуття. Як аматор сфери бізнесу, я знав, що японські фотоапарати змогли заволодіти ринком, на якому до них домінували німці. Відповідно, у своїй науковій роботі я стверджував, що японські кросівки можуть сприяти такому самому успіхові. Спершу ця ідея мене дуже зацікавила, потім надихнула, а далі — повністю заволоділа моїм мозком. Вона здавалася мені настільки очевидною, настільки простою, до того ж я вбачав у ній колосальний потенціал.

Протягом багатьох тижнів я працював над своєю науковою роботою. Я практично жив у бібліотеці, жадібно поглинаючи всю знайдену інформацію про імпорт, експорт і про те, як заснувати власну компанію. Врешті-решт, як і годилося, я виступив із офіційною презентацією перед своїми однокласниками, які зреагували на неї з неприхованою нудьгою. Мені не поставили жодного запитання. Моє захоплення, мій запал вони зустріли тяжкими зітханнями та порожніми поглядами.

Викладач вирішив, що моя Божевільна Ідея заслуговувала на похвалу: він поставив мені за неї найвищий бал. І на цьому все скінчилося. Принаймні, на цьому все мало закінчитися. Насправді я ніколи не переставав думати про свою наукову роботу. Решту часу, який я провів у Стенфорді, на кожній ранковій пробіжці й аж до того моменту, коли я присунув стільця до татового крісла, я розмірковував над тим, як поїду до Японії, знайду там взуттєву компанію, презентую свою Божевільну Ідею з надією, що вона викличе у тих людей більше захоплення, ніж у моїх однокласників, і що вони захочуть співпрацювати з сором'язливим, блідим і худорлявим хлопцем із сонного Орегону.

Я також подумував про те, щоб дорогою до Японії зробити невеличкий гак. Як можна залишити власний слід в історії, подумав я, якщо спершу не *побачити* все на власні очі? Перед великим забігом спортсмен завжди воліє пройти трасою. Тож я дійшов висновку: навколосвітня подорож — це саме те, що в той момент було мені потрібне. В ті часи ніхто не вів розмов про перелік справ, які хотів би зробити за своє життя, однак, здається, в моїй голові було щось дуже подібне до такого переліку. Перш ніж померти, постарітися чи з головою поринути в нудну буденність, я хотів відвідати найпрекрасніші та найдивовижніші місця планети.

І найбільш священні місця також. Авжеж, мені хотілося скуштувати чужоземних страв, почути чужоземні мови, зануритися в чужоземні культури, та найбільше мені хотілося віднайти певні зв'язки. Я хотів на власному досвіді перекоонатися в тому, що китайці називають словом Тао, греки — Логос, індуси — Джняна, буддисти — Дгарма. Християни це називають словом Дух. Перш ніж вирушити у свою життєву подорож, я подумав, що добре

було б спершу виразніше уявити собі величну подорож людського роду. Я хотів дослідити найвеличніші храми, церкви та усипальні, найсвященніші річки та вершини гір. Я хотів відчутти присутність... Господа?

Так, відповів я собі, так. Немає іншого, більш доречного слова, окрім як «Господь».

Але спершу я повинен був отримати батькове схвалення.

Ба більше: мені потрібні були його гроші.

Якось, минулого року, я вже говорив про своє бажання здійснити навколосвітню подорож, і тоді тато, як мені здалося, не заперечував. Однак я був упевнений, що він уже давно про це забув. До того ж цього разу я ще більше згущував фарби, додаючи до первісної пропозиції свою Божевільну Ідею: здійснити подорож до Японії, щоб у подальшому заснувати компанію. Це мала бути розмова про безглузде заняття без надії на успіх.

Певна річ, йому здалося, що ця моя вигадка не лізе ні в тин, ні в ворота.

Крім того, вона потребувала чималих витрат. У мене було трохи грошей, відкладених ще після служби в армії та деяких заробітків під час літніх канікул протягом кількох років. На додачу до всього я планував продати свій автомобіль, вишнево-чорний «Ем Джі» (MG) 1960 року випуску з шинами для спортивних перегонів і двигуном з двома верхніми розподільчими валами. (На такому самому автомобілі Елвіс Преслі їздив у своєму мюзиклі «Блакитні Гаваї»). Загалом у мене налічувалося близько півтори тисячі доларів, яких було недостатньо, про що я й повідомив батькові. Він кивнув у відповідь, щось буркнув, на якусь мить перевів погляд на мене, а тоді знову втупився в телевізор, а я тим часом викладав йому всі свої аргументи.

— Тату, пам'ятаєш ту нашу розмову? Пам'ятаєш, я розповідав, що хотів би побачити світ?

— Гімалаї? Піраміди?

— Мертве море, тату, пам'ятаєш, я говорив про Мертве море? Ти знаєш, тату, я ще розмірковую над тим, щоб зупинитися в Японії. Ти пам'ятаєш мою Божевільну Ідею? Японські кросівки? Пам'ятаєш? Ця ідея може мати велетенський успіх, тату. Велетенський.

Я перебільшував, перетворюючи свої докази на набридливу рекламу, хоча сам її завжди ненавидів. А саме ця моя реклама була ще й приречена на поразку. Нещодавно мій тато витратив сотні доларів на Орегонський університет, і ще набагато більше на Стенфордський факультет бізнесу. Тато був видавцем газети «Орегон Джорнал» (Oregon Journal). То була чудова робота, яка забезпечувала нашу сім'ю всіма необхідними для життя зручностями, включно з нашим просторим білим будинком на вулиці Клейборн-Стріт, що в Ісморленді, одному з найспокійніших передмість Портленда. Однак багатим мого тата назвати не можна було.

Крім того, йшов 1962 рік. Тоді наша планета здавалася більшою. І хоча людство починало облітати Землю по орбіті за допомогою космічних капсул, 90 відсотків американців ніколи в житті не бували на борту літака. Середньостатистична людина ніколи не віддалялася від своєї домівки більш ніж на сто шістдесят кілометрів, тож сама лише згадка про навколосвітню подорож літаком занепокоїла би будь-чийого батька, а тим паче мого, чий попередник у видавництві загинув унаслідок авіакатастрофи.

Якщо відкинути питання грошей та безпеки, моя ідея все одно здавалася нездійсненною. Я добре знав, що двадцять шість із двадцяти семи нових компаній зазнали краху, і мій тато це теж чудово знав, а думка про те, щоб узяти на себе настільки колосальний ризик, суперечила всім батьковим переконанням. У багатьох випадках він поведився як звичайний член єпископальної церкви, який вірить в Ісуса Христа. Однак він також поклонявся ще одному загадковому божеству — світським умовностям. Колоніальний будинок, красуня-дружина, слухняні діти — мій тато насолоджувався цими скарбами, та понад усе душу йому зігрівало те, що його друзі та сусіди *знали*: у нього все це є. Йому подобалося, коли ним захоплювалися. Йому подобалося щодня діяти згідно з провідною тенденцією. А тому навколосвітня подорож заради розваги не мала для нього жодного сенсу. Такого ніхто не робив. Принаймні, такого однозначно не робили респектабельні сини респектабельних чоловіків. Такими дурницями займалися діти інших людей. На таке були здатні бітники та хіпстери.

Можливо, головною причиною татової манії респектабельності був страх перед власним внутрішнім хаосом. Я відчував це інтуїтивно, тому що час від часу той хаос виривався назовні. Без будь-якого попередження пізно вночі у холі міг пролунати телефонний дзвінок, а коли я піднімав слухавку, то звідти завжди чувся однаково хрипкий голос: «Приїдь і заberi свого стариганя».

Я накидав плаща — тими ночами завжди здавалося, що туман переходить у дощ, — та їхав у центр міста до татового клубу. Той клуб я пам'ятаю настільки ж детально, як і свою кімнату. То була будівля, вік якої налічує не одне століття, всередині від підлоги до стелі заставлена дубовими шафами для книжок, із кріслами, що мали зручні підголів'я, мов у вітальні англійського замиського будинку. Інакше кажучи, кімната була надзвичайно респектабельною.

Щоразу, коли я приходив, тато сидів за одним і тим же столом і в тому самому кріслі. Я завжди допомагав йому обережно підвестися. «Тату, з тобою все гаразд?» — «Авжеж, усе добре». Я виводив його на вулицю до автомобіля, і впродовж усієї дороги додому ми вдавали, ніби нічого не сталося. Він сидів, мов король, із ідеально прямою спиною, і ми говорили на різні спортивні теми, тому що саме розмови про спорт відволікали й заспокоювали мене в стресових ситуаціях.

Мій тато теж любив спорт. Тема спорту завжди була респектабельною.

Саме через це та з десятка інших причин я очікував, що мою промову біля телевізора тато зустріне піднятою бровою і різкою критикою. «Ха, яка Божевільна Ідея! Ну ти й захотів, Баку». (Мене звати Філіп, але мій тато завжди називав мене Баком. Ба більше, він мав таку звичку ще до мого народження. Мама розповідала, що коли була мною вагітна, тато завжди гладив її живіт, запитуючи: «Як там сьогодні поживає наш маленький Бак?»). Коли я перестав говорити, коли перестав нав'язувати татові свою ідею, він гойднувся в кріслі та якось дуже кумедно на мене глянув. Тато сказав, мовляв, шкодує, що замолоду так мало подорожував. А потім додав, що подорож може стати завершальним штрихом моєї освіти. Тато розповів мені багато різного, але все це більше стосувалося моєї

подорожі, ніж Божевільної Ідеї. Та я не збирався його зупиняти. Мені не було на що скаржитись, адже в цілому він давав мені своє благословення. І гроші.

— Гаразд, — мовив він. — Добре, Баку.

Я подякував татові й швидко вийшов із кімнати, не залишаючи йому можливості змінити своє рішення. І тільки пізніше, пригнічений відчуттям провини, я усвідомив, що відсутність у тата можливості подорожувати стала прихованою і, можливо, навіть основною причиною моєї жаги до подорожей. Завдяки цій подорожі, цій Божевільній Ідеї, я мав стати кимось несхожим на тата. Кимось не таким респектабельним.

Або, можливо, не менш респектабельним, а менш зацикленим на респектабельності.

Від решти членів своєї сім'ї подібної підтримки я не отримав. Коли бабуся довідалася про план моєї подорожі, один із запланованих пунктів призначення не на жарт її налякав.

— Японія! — вигукнула вона. — Але чому?! Баку, ще якихось декілька років тому японці намагалися усіх нас повбивати! Невже ти забув? Перл-Харбор! Японці намагалися завоювати цілий світ! Дехто з них досі не усвідомив своєї поразки! Вони всі вороги! Баку, вони ж можуть захопити тебе в полон! І виколоти тобі очі! Вони славилися такими страшними діями — твої очі!

Я любив бабуся, мамину маму. Ми всі називали її Матусею Гетфілд. І я розумів її страх. Адже Японія була дуже далеко від Розбурга штату Орегон, фермерського містечка, в якому бабуся народилася і прожила все своє життя. Не одне літо я провів там разом із нею і Татусем Гетфілдом. Майже щовечора ми сиділи на ґанку, слухаючи жаб'яче скрекотіння в унісон з радіо, яке на початку 1940-х років завжди було налаштоване на хвилю з новинами про війну.

Новини завжди були невтішними.

Японці, як нам багато разів повторювали, за останні 2600 років не програли жодної війни, і однозначно не мали програти й тієї. Точилася битва за битвою, і щоразу ми зазнавали поразки. І нарешті 1942 року Гебріел Хіттер розпочав нічний ефір свого радіомовлення пронизливим криком: «Усім доброго вечора — сьогодні у мене для вас гарні новини!». Нарешті у вирішальній битві амери-

канці здобули перемогу. Критики засуджували Хіттера за такі безсоромно радісні вигуки, за відступ від усіх вимог журналістської етики, однак народна ненависть до Японії була настільки сильна, що більшість почала прославляти Хіттера як народного героя. Відтоді всі свої ефіри від розпочинав із фрази: «У мене для вас *гарні новини!*».

Це одні з найбільш ранніх моїх спогадів. Окрім мене, на ганку сиділи Матуся і Татусь Гетфілди. Татусь чистив своїм кишеньковим ножом яблука сорту Гравенштейн, то даючи мені шматочок, то беручи собі, а тоді знову давав мені, і так по колу, аж поки темп чищення різко сповільнився. По радію чувся голос Хіттера. «Тс-с! Тихше!» Я досі пам'ятаю, як ми втрюх жували яблуко й розглядали нічне небо. Ми були настільки одержимі думками про японців, що, мабуть, не здивувалися б, якби побачили японський винищувач «Зеро» (Zero), що пролітає повз зірку Сіріус. І не було нічого дивного в тому, що коли я в п'ятирічному віці вперше побував на борту літака, то запитав: «Тату, а що як наш літак зіб'ють японці?».

І хоча від слів Матусі Гетфілд волосся у мене стало сторч, я сказав, щоб вона не хвилювалася, бо зі мною все буде гаразд. І що я навіть привезу їй звідти кімоно.

Моїм сестрам-близнючкам, Джин та Джоан, молодшим від мене на чотири роки, здавалося, було взагалі байдуже, куди я їхав і що робив.

А мама, як я пригадую, не озвалася й словом. Така реакція була в неї рідко. Однак цього разу в маминому мовчанні відчувалося щось абсолютно інше. Воно означало її згоду. І навіть гордість.

Кілька тижнів я читав, планував і готувався до своєї подорожі. Вирушав на довгі пробіжки та обмірковував кожну деталь, наздоганяючи диких гусей, які летіли високо над головою. Я десь читав, що гуси, які летять у кінці клину, мусять докладати лише 80 відсотків сили порівняно з тими птахами, які попереду. Це розуміє кожен бігун. Адже ті, хто біжить попереду, завжди витрачають найбільше зусиль і піддаються найбільшому ризику.

Ще задовго до нашої з татом розмови я подумав, що було б непогано взяти з собою у подорож компаньйона, і ним мав стати

мій одногрупник Картер, із яким ми разом навчались у Стенфордському університеті на факультеті бізнесу. Попри те, що в Коледжі Вільяма Джемелла він професійно займався баскетболом, Картер не був схожим на типового спортсмена. Він носив окуляри й читав книжки. Гарні книжки. З ним було дуже легко розмовляти, і так само легко мовчати — однаково важливі якості друга. Найкращі риси людини, яка супроводжує тебе у подорожі.

Але Картер розсміявся мені в обличчя. Коли я повідомив йому, які місця хотів відвідати — Гаваї, Гонконг, Рангун, Калькутту, Бомбей*, Сайгон**, Катманду, Каїр, Стамбул, Афіни, Йорданію, Єрусалим, Найробі, Рим, Париж, Відень, Західний і Східний Берлін, Мюнхен, Лондон, — він гойднувся на п'ятах і зареготав. Принижжений, я потупився й почав виправдовуватись. І тоді Картер, який так і не перестав сміятися, сказав: «Баку, це чудова ідея!».

Я глянув на нього. Він сміявся не з мене. Він сміявся від радості, відчуття тріумфу. Він був вражений. «Треба мати сталеві яйця, щоб прокласти такий маршрут», — мовив він. Сталеві яйця. Він хотів вирушити в ту подорож.

Декілька днів по тому він отримав згоду від своїх батьків і поїзку від свого тата. Картер ніколи не байдикував. «Бачиш шанс — хапайся за нього», — ось таким був девіз Картера. Я казав собі, що під час нашої навколосвітньої мандрівки мені буде чого навчитися у такого хлопця.

Кожен із нас спакував по одній валізі й одному рюкзаку. Ми пообіцяли один одному, що братимемо лише найнеобхідніше. Кілька пар джинсів, кілька футболок, кросівки, черевики для подолання пустелі, сонцезахисні окуляри й одну пару «сантенів» — так у 1960-х називали брюки від літньої військової уніформи.

Також я поклав до валізи гарний костюм, зелений комплект фірми «Брукс Бразерс» (Broox Brothers) із піджаком на двох гудзиках. Це на випадок, якщо моя Божевільна Ідея втілиться у життя.

* Теперішнє місто Мумбаї.

** Теперішнє місто Хошимін.